

UDK 821.113.4-31
Bi333

Versta iš:
Mikkel Birkegaard. *LIBRI DI LUCA*.
Danmark: Lindhardt og Ringhof Forlag
A/S, 2007

1

Vėlų spalio vakarą išsipildė Lukos Kampelio troškimas mirti apsuptam mėgstamiausių savo knygų.

Apie tokius troškimus, žinoma, niekas nekalba ir negalvoja, bet žmonės, matydavę Luką antikvariniame knygyne, žinojo, kad taip ir turėjo nutikti.

Neaukštas italas jautėsi kaip namuose tarp *Libri di Luca*¹ knygų lentynų ir, pirkėjui paklausus, nė nedvejodamas galėjo tiksliai nurodyti, kur yra ieškoma knyga. Net per trumpą pokalbį Luka nepajėgdavo nuslėpti savo meilės literatūrai, ir visai nesvarbu, ar būdavo kalbama apie nudūlėjusius knygų viršelius, ar apie pirmuosius senovinių knygų leidimus. Tokia išmintis bylojo apie ilgalaikį gyvenimą su knygomis, būdavo sunku jį įsivaizduoti kur nors kitur nei raminančioje knygyno aplinkoje, švelniai dvelkiančioje nuoširdumu ir atsidavimu.

Šis vakaras ne tik buvo paskutinis, bet ir ypatingas tuo, kad praėjo visa savaitė nuo tada, kai jis paskutinį kartą lankėsi *Libri di Luca*. Nekantraudamas vėl išvysti savo knygyną, jis išsikvietė taksi tiesiai iš oro uosto į Kopenhagoje, Vesterbro rajone, esantį antikvariatą. Visą kelią Luka nenustygo vietoje ir, automobiliui galiausiai sustojus, buvo toks susijaudinęs ir taip skubėjo išlipti, jog, nenorėjęs laukti gražos, vairuotojui paliko neįprastai daug ar-

ISBN 978-609-444-039-7

© 2007 Mikkel Birkegaard og Aschehoug
Dansk Forlag, A/S
© Aurelija Bivainytė, vertimas
į lietuvių kalbą, 2011
© UAB METODIKA, 2011

¹ „Lukos knygos“ (*it.*) – čia ir toliau vertėjos pastabos.

batpinigių. Dėkingas taksistas paslaugiai iškrovė jo lagaminus iš bagažinės ir paliko senuką stovėti ant šaligatvio.

Knygynas skendėjo tamsoje ir atrodė nesvetingai, tačiau išvydus pažįstamą fasadą ir langus, ant kurių geltonomis raidėmis pūkavosi užrašas *Libri di Luca*, vyriškio veidą iškart nušvietė šypseną. Jis nutempė lagaminus tuos kelis metrus nuo šaligatvio iki durų ir šiaip ne taip užkėlė ant laiptelių. Lukai prasisėgus švarką, rudens vėjas smarkiai jį atlapojo, priversdamas skvernus neramiai plevėsuoti, kol senukas ieškojo raktų ryšulio vidinėje kišenėje.

Įėjusį jį pasveikino virš durų pakabinti varpeliai. Luka įtempė lagaminus į vidų, pastatė ant tamsiai raudono kilimo, kad galėtų uždaryti duris. Jis išsitiesė ir kurį laiką stovėjo užsimerkęs, giliai traukė taip gerai pažįstamą pageltusių lapų ir senos odos kvapo prisigėrusį orą. Stovėjo tol, kol varpeliai nutilo skambėti. Tik tada atsimerkęs pirmiausia įjungė šviesą palubėje, nors to visai nereikėjo – daugiau nei po penkiasdešimties metų klajojimo tais pačiais kambariais jis galėjo puikiai gaudytis tamsoje, bet vis vien nuspaudė visus mygtukus skydelyje, kad būtų apšviestas kiekvienas lentynos skyrius ir vitrinos antresolėje.

Jis užėjo už prekystalio ir nusivilko švarką. Iš spintelės po stalu išsitraukė butelį konjako ir prisipylė taurę. Luka stovėjo vidury apšviesto knygyno su taure rankoje ir patenkintas šypsojosi. Gurkštelėjus gelsvo skysčio jį apėmė pilnatvės jausmas. Giliai kvėpuodamas pats sau linkčiojo.

Su konjako taure rankoje ėmė vaikščioti tarp lentynų pirmyn atgal ir tyrinėti knygų eiles. Kitas tikriausiai būtų nepastebėjęs per praėjusią savaitę įvykusių pokyčių, bet Luka iškart atkreipė dėmesį į nedideles permainas – parduotas ar vietomis sukeistas knygas, tarp senų įdėtas naujas, perstumdytas ar sumaišytas knygų krūvas. Viską tikrindamas, Luka sulygino knygų nugarėles ir surūšiavo knygas pagal tomus. Kartkartėmis pastatydavo taurę į šalį ir išsitraukdavo anksčiau nematytą knygą, susidomėjęs imdavo ją sklaidyti, tyrinėjo knygos įrišimo būdą ir pirštais čiuopė popieriaus struktūrą. Galiausiai prikišdavo knygą prie pat nosies ir užsimerkęs giliai uosdavo lapų kvapą, tarsi tai būtų koks nors išskirtinės rūšies vynas. Dar kartą apžiūrėjęs titulinį puslapį ir įrišimą, atsargiai padėdavo knygą į vietą, prieš tai arba patraukdamas pečiais, arba pritariamai linktelėdamas. Per šią kelionę po knygyną linktelėjimų buvo daugiau, vadinasi, padėjęjo darbas, kol

šeimininkas buvo išvykęs, atliktas gerai.

Padėjęjas Iversenas knygyne dirbo jau labai ilgai ir tikriausiai seniai būtų galėjęs tapti Lukos partneriu, nes mėgo antikvariatą taip pat stipriai, kaip senasis italas, bet apie partnerystę niekada nebuvo užsiminta. Luka paveldėjo antikvarinį knygyną iš savo tėvo Armano, todėl tradiciškai šis privalėjo išlikti Kampelių šeimos rankose.

Nors nuo tada, kai Armanas perleido knygyną Lukai, nedaug kas pasikeitė, antresolė tapo antikvariato puošmena, pusantro metro pločio ji driekėsi palei visas keturias sienas.

Vitrinose antresolėje buvo saugomos ir eksponuojamos brangiausios ir rečiausios knygos, todėl nuolatiniai lankytojai ją greitai praminė Dangumi.

Prieš pasukdamas antresolės link, Luka sugrįžo prie komodos įsipilti konjako. Paskui patraukė į patį knygyno galą – čia sraigtiniai laiptai vedė iki antresolės viršuje. Seni laipteliai lipant pavojingai girgždėjo, bet Luka drąsiai pakilo aukštyn, apsisuko ir nužvelgė knygyną. Panorėjus buvo galima įsivaizduoti, kad lentynos apačioje panašios į dailiai nukarpytų krūmų labirintą, tačiau jis buvo pernelyg pripratęs prie šio vaizdo, kad nuklystų, todėl greitai nukreipė žvilgsnį į prie durų stovinčius lagaminus.

Staiga raukšlių išvagotas veidas surimtėjo, atrodė, rudos akys mato daug toliau nei aukštą apačioje. Susimąstęs Luka pakėlė taurę ir, prieš gurkštelėdamas, nukreipė žvilgsnį nuo lagaminų ir sutelkė dėmesį į lentynas antresolėje.

Dėl blausaus vitrinų apšvietimo jose saugomos knygos švytėjo romantiška, auksine spalva. Po stiklu jos atrodė kaip maži meno kūriniai. Kai kurios buvo atverstos ties spalvotomis iliustracijomis ar kūrybiškais jose aprašytų istorijų vaizdavimais, kitos laikomos užverstos, norint parodyti rankų darbo viršelius ar išdirbtą odą.

Luka ėjo lėtai, viena ranka įsikibęs į pakyls turėklus, kitoje laikė konjako taurę, kurią atsargiai suko delne, o jo žvilgsnis tuo metu klaidžiojo lentynomis. Paprastai antresolėje saugomų knygų kolekcija mažai keitėsi, nes tik nedaugelis galėjo įsigyti tokių brangių kūrinių, o ir perkantys dažniausiai išsirinkdavo tik kelias knygas, kruopščiai atrinktas jau turimai kolekcijai.

Naujų kūrinių čia beveik visada būdavo įsigyjama per mirusių žmonių turto išpardavimą arba šiek tiek rečiau per knygų aukcionus.

Kai žvilgsnis užkliuvo už vienos knygos, Luka iškart sustingo. Suraukęs antakius senukas iš pradžių pastatė taurę ant turėklo ir tik paskui pasilenkė prie vitrinos, kad atidžiau apžiūrėtų knygą. Ši buvo įrišta į juodą odinį viršelį su auksiniais išpaudais, paausuoti buvo ir puslapių kraštai. Priėjęs taip arti, kad galėtų perskaityti knygos autorių ir pavadinimą, Luka išplėtė akis. Pasirodo, tai buvo adaptuotas Džakomo Leopardžio *Operette morali*² leidimas. Knyga buvo puikios būklės ir išspausdinta originalo kalba – italų – Lukos gimtąja.

Smarkiai sujaudintas Luka atsiklaupė ir atidarė vitriną. Drebančiomis rankomis apgraiбомis marškinių kišenėje susirado ainius ir juos užsidėjo. Atsargiai, lyg nenorėdamas išgąsdinti savo taikinio, pasilenkė ir abiem rankom suėmė knygą. Įsitikinęs, kad laimikis neišsprūs, išėmė knygą iš lentynos ir susižavėjęs iškėlė ją sau prieš akis. Staiga Lukos kaktą išvagojo gilios raukšlės, jis pašoko ir apsidairė aplink, lyg nujausdamas, kad jį kažkas stebi – pasislėpęs stebėtojas, atvykęs apžiūrėti šio išskirtinio atradimo. Nieko neįžvelgęs, susitelkė į rankose turimą knygą ir atsargiai ją atvertė.

Tituliniame puslapyje Luka perskaitė, kad tai pirmasis, 1827 metų, knygos leidimas, todėl pagrįstai guli Dangaus lentynoje. Popierius buvo tvirtas, ir Luka, neslėpdamas džiugesio, leido pirštams slysti puslapio paviršiumi. Paskui prisitraukė knygą prie nosies, pauostė ir, užuodęs silpną neaiškaus prieskonio kvapą, nusprendė, kad tai turi būti laurai.

Iš lėto, nuodugniai viską apžiūrėdamas, Luka toliau vertė puslapius, kol jo žvilgsnis užkliuvo už vario raizginio, vaizduojančio sutana apsirengusią mirtį su dalgiu. Iliustracija buvo nepriekaištinga, atidžiai ją apžiūrėjęs Luka negalėjo rasti jokių atspaudų trūkumų. Ofortas – sudėtinga spaudos technika, kuriai būdinga detalių įvairovė ir kuri puošnumu pranoksta geriausius medžio raizinius, buvo labai paplitusi XIX amžiuje. Kita vertus, spausti reikėdavo du kartus, nes, skirtingai nei pats tekstas, kuris dažniausiai būdavo išlietas iš švino ir iškilęs, dažai likdavo varinės plokštės įrėžiuose.

Luka pervertė dar kelis puslapius žavėdamasis kitais knygoje esančiais raizininiais. Atvertęs paskutinį puslapį, jis vėl suraukė

² „Dvasios veikalėliai“ (it.).

antakius. Jame paprastai būdavo įdedamas į vizitinę kortelę panašus lapelis su kaina ir knygos pavadinimu, tačiau šįkart kortelės nebuvo. Lukai pasirodė keista, kad Iversenas įsigijo tokį vertingą kūrinių su juo nepasitaręs ir padėjo knygą parduoti be kainos – tai tiesiog prieštaravo kruopščiam jo būdui.

Luka vėl apsidairė aplink, lyg laukdamas, kada staiga pasirodys grupė draugų, norinčių pasveikinti jį sugrįžus, ir išaiškinti šios paslapties aplinkybes. Iš tikrųjų tik keli žmonės žinojo apie jo kelionę ir sugrįžimą, bet jie taip pat puikiai žinojo, kad tai nėra tinkama priežastis švęsti.

Luka gūžtelėjo pečiais, atsivertė knygą per vidurį ir ėmė garsiai skaityti. Veide nebeliko abejonės, ją pakeitė skaitymo gimtąja kalba džiaugsmas. Netrukus Luka pakėlė balsą, jo žodžiai ėmė laisvai lieti antikvariato knygų koridoriais. Jis jau senokai skaitė itališkai, todėl prireikė kelių puslapių, kad atsikratytų akcento ir atrastų eilėraščio ritmą. Tai neabejotinai teikė jam didžiulį malonumą, senuko akys švytėjo iš laimės, o tai visiškai nesiderino su melancholišku teksto turiniu.

Viskas truko tik akimirka. Staiga susijaudinimą Lukos veide pakeitė nuostaba, jis susverdėjo ir kūnu trenkėsi į vitrinas už nugaros. Nepaisydamas ant jo krintančio stiklo šukių lietaus, nenuleido akių nuo knygos ir toliau skaitė. Išsiplėtusiuose vyzdžiuose nuostabą keitė šiurpas, o mėšlungiškai knygą sugriebusių rankų krumpliai visiškai pabalo. Luka ėmė virsti į priekį ir, kai galiausiai pasiekė turėklus, sujudinta konjako taurė nuslydo nuo krašto ir nukrito ant pirmo aukšto grindų. Kilimas prislopino dūžtančio stiklo garsą.

Nors skaitymo ritmas pasidarė nelygus ir ėmė trūkčioti, Lukos balsas liko toks pat stiprus. Senuko kakta lašėjo prakaitas, veidas išraudo nuo įtampos. Keli prakaito lašai nuriedėjo nosimi iki pat jos galiuko ir ėmė lašėti ant knygos. Storas knygos popierius be matant sugėrė prakaitą, kaip išdžiūvusi upės vaga sugeria lietaus lašus.

Išsiplėtusios Lukos akys vis dar buvo įbėstos į tekstą ir nė nesumirksėdavo prakaito lašams pasiekus akis. Lukos vyzdžiai be atodairiškai bėgiojo puslapio eilutėmis, kad ir kaip stengėsi, jis negalėjo pasukti galvos į šalį ir vis dar skaitė rankose laikomą knygą. Lukos kūnas ėmė smarkiai drebėti, o veidą iškreipė skausmo kupina išraiška, dėl kurios draugiškai atrodantis vyras ėmė

panašėti į beprotį ar epilepsijos priepuolio ištiktą žmogų.

Nors kūnas ir keitėsi, Lukos balsas ir toliau vilnijo patalpoje, skaitydamas jis mikčiojo, žodžius kartais nutraukdavo pauzės, bet jie vėl staiga išsiverždavo lyg lavina. Tekste nebeliko ritmo, sakiniai tapo kapoti ir jungėsi tarpusavyje be jokių gramatikos taisyklių, o kirtis, iš lėto greitėjant skaitymo tempui, vis dažniau krisdavo kur pakliūva. Nors dar galima buvo atpažinti paskirus žodžius, tarimas ir struktūra jau tapo nebesuprantami, sakiniai nebeturėjo jokios prasmės. Dar pagreitinus tempą, žodžių srautas nutrūkdavo tik plaučiams pritrūkus oro ir tada pasigirdavo paniškas alsavimas. Po kiekvieno įkvėpimo, vis labiau panėšėjusio į švokštimą, žodžiai ir sakiniai iš Lukos burnos pasipildavo kaip laikinai atitvenkto vandens pliūpsnis.

Galiausiai kūnas ėmė taip smarkiai virpėti, kad turėklai, į kuriuos Luka buvo atsirėmęs, suvibravo, priversdami medieną girgždėti. Prakaitas tekėjo upeliais, keliose vietose drabužiai jau buvo kiaurai permirkę, o ant kilimo atsirado tamsios drėgnos dėmės.

Staiga žodžių srautas liovėsi, traukuliai nustojo. Lukos akys vis dar buvo įsmeigtos į rankose laikomą knygą, tačiau baimingos išraiškos veide nebeliko. Italo žvilgsnis sušvelnėjo, veidą užliejo ramybė. Senukas lėtai persisvėrė per turėklą, knyga išslydo iš prakaituotų rankų ir besiplaikstančiais lapais nukrito ant žemės. Turėklai neišlaikė kūno svorio ir trakstelėję sulūžo, aplink pažiro medžio atplaišos. Akimirka Luka nejudėdamas stovėjo ant pakylės krašto, paskui kūnas be gyvybės nusviro į priekį ir krito ant pirmo aukšto grindų. Atplaišos nevaržomai išsisklaidė į šalis ir paskandino lentynas bei knygas dulkių debesyje.

Lukos kūnas sunkiai dunkstelėjo ant siauro tako tarp lentynų ir bematant pasidengė knygomis, medžio nuolaužomis, dulkėmis.

2

Kaskart, kai Jonui Kampeliui reikėdavo vykti į teismą, jis negalėdavo ramiai miegoti naktimis, jei apskritai sudėdavo bluostą. Taip nutiko ir šiąnakt, todėl galiausiai Jonas pasidavė, atsikėlė iš lovos ir įsisupo į tamsiai mėlyną chalata. Nuslinkęs į virtuvę, išsivirė kavos ir lėtai siurbčiodamas ėmė dar kartą skaityti baigiamąją kalbą. Jis ne kartą skaitė kalbą vakar vakare, tačiau dabar vėl kruopščiai tikrino kiekvieną žodį ir mėgino garsiai ištarti keletą to paties sakinio variantų. Todėl ketvirtą ryto iš prabangios mansardos Kompanijos skersgatvyje buvo galima girdėti sklindantį balsą, nuolat kartojantį tą pačią ištrauką. Galima buvo pamanyti, kad koks nors aktorius repetuoja savo vaidmenį.

Po kelių valandų Jonas atsinešė prie pagrindinių durų numestą laikraštį ir prie pusryčių stalo gurkšnodamas dar vieną šviežios kavos puodelį jį vartė. Kalbos rankraštis visą laiką gulėjo matoje vietoje ir kartkartėmis, atitraukęs akis nuo laikraščio, Jonas perskaitydavo vieną ar kitą fragmentą, paskui vėl grįždavo prie valgio ir dienos naujienų.

Niekas iš kolegų net nenutuokė, kiek darbo jis įdėjo į baigiamosios gynybos kalbos rengimą. Nors buvo jaunas, daugelis pažinojo jį kaip žmogų, visur siekiantį tobulumo. Vos trisdešimt trejų advokatas jau spėjo tapti autoritetu savo bendradarbiams, iššūkiu varžovams ir kėlė nepagrįstą nepasitikėjimą vyresnio amžiaus teisėjams.